

PREKLADY

JEDNOTLIVINY A ICH ROLY (III)

Pavel TICHÝ

6. FREGEHO ZMYSLY

Frege jasne rozlišoval jednotliviny od rolí, ktorým môžu jednotliviny zodpovedať alebo nezodpovedať.

Frege pokladal roly za spôsoby, ktorými sa jednotliviny určujú, špecifikujú alebo "prezentujú". Toto chápanie rolí je naozaj cenné. Stelesnená rola je zrejme prostriedok na špecifikáciu alebo vyčlenenie jedinej jednotliviny, a to jednotliviny, ktorá ju stelesňuje. Keď použijeme Fregeho prirovnanie, môžeme povedať, že rola je veľmi podobná d'alekohľadu namierenému na nočnú oblohu. Možno ho zaostriť na jedinú hviezdu, a tak ju vyčleniť z množstva iných nebeských telies.

Na rozdiel od Meinonga, Frege správne chápal, že naše základné univerzumi najnižšej úrovne²⁰ sa neskladá z rolí, ale z jednotlivín, akými sú materiálne telesá alebo osoby. V konečnom dôsledku sa, podľa Fregeho, nezaujímame o roly, d'alekohľady, ale o konkrétne jednotliviny mimo nich, ktoré pomocou d'alekohľadov vyčleňujeme.

Tento v podstate správny názor však Fregeho priviedol k tomu, že precenil úlohu jednotlivín ako objektov referencie. Vlastné mená ako "Bill Clinton" a "Venuša" sú nepochybne označeniami, menovkami [labels] jednotlivín, čo nám umožňuje referovať priamo na tieto jednotliviny. Už menej zrejme však je, či aj deskriptívne výrazy ako "prezident Spojených štátov amerických" a "zornica" pomenúvajú jednotliviny.²¹ Napríklad v prípade "zornice" prichádzajú do úvahy dve entity: rola, t. j. to, aká vec musí byť, aby bola zornicou, a Venuša, ktorá je zornicou. Takže filozof, ktorý, podobne ako Frege, uznáva obe entity, stojí pred alternatívou. Má výraz "zornica" interpretovať ako meno roly alebo ako meno jednotliviny? Frege si vybral druhú možnosť. Podľa jeho názoru deskriptívny výraz je menom jednotliviny, ktorá zodpovedá tejto deskripcii. Takže deskriptívne výrazy sú pripodobnené k

vlastným menám: napríklad výrazy "Venuša" a "zornica" považuje za dve menovky, dve mená toho istého nebeského telesa.

Ak je náš spôsob uvažovania v 1. časti správny, tak Frege sa nerozhodol správne. Ilustrujme to na jednom z Fregeho vlastných príkladov. Uvažujme o vete

(7) Zornica je večernica.

Aké tvrdenie vyjadruje veta (7)? "Zornica" je podľa Fregeho meno nebeského telesa a "večernica" je tiež meno nebeského telesa, a náhodou *toho istého* telesa. To znamená, že veta (7) sa zmieňuje o jednom nebeskom telese, totiž o Venuši. Položme si však otázku: čo *hovorí* veta (7) o tomto nebeskom telese? Zdá sa, že stotožňuje toto teleso so sebou samým. Takže ak (7) je o Venuši, tak o tejto planéte hovorí, že je totožná so sebou samou. Lenže ak je to pravda, tak to, čo veta (7) hovorí, je *triviálne*: ide o čiastkový prípad dosť nezaujímavej samozrejmosti, že každá jednotlivina je totožná so sebou. Ale (7) má k samozrejmosti ďaleko: vyjadruje zaujímavý a ťažko získaný empirický objav.

Zdalo by sa, že filozof, ktorého ontológia obsahuje jednotliviny aj roly, nemôže prehliadnuť nasledujúce prirodzené riešenie tohto problému. Veta (7) nie je vôbec o Venuši, ale skôr o dvoch rôznych rolách, dvoch odlišných *spôsoboch vyčlenenia nejakej jednotliviny*. Táto veta o uvedených dvoch abstraktných entitách hovorí, že náhodou sú stelesnené v tej istej jednotlivine, t. j., že vyčleňujú tú istú jednotlivinu, pričom nezáleží na tom, *ktorá jednotlivina to je*.

Ale Frege nemohol toto očividné riešenie prijať, lebo zastával názor, že tieto dva výrazy, "zornica" a "večernica", zastupujú Venušu, určitý kus hmoty. Tento Fregeho názor bol taký silný, že prežil i Fregeho objav nepočítateľného množstva kontextov, v ktorých tieto výrazy nepopierateľne zastupujú skôr roly než Venušu. Pripomeňme si spôsob, akým Frege objavil tieto protipríklady svojej vlastnej tézy.

Fregeho hlavným sémantickým objavom je Princíp referenčnej transparentnosti, podľa ktorého denotát zloženého výrazu je určený výlučne *denotátmi* jeho zložiek. To, čo zložený výraz zastupuje, závisí od toho, čo zastupujú jeho zložky: ostatné vlastnosti týchto zložiek sú irelevantné. Dôsledkom Princípu transparentnosti je známejší Princíp vzájomnej nahraditeľnosti, podľa ktorého ak jednu zo zložiek vety nahradíme výrazom, ktorý denotuje tú istú vec, tak jej pravdivostná hodnota sa nemôže zmeniť. Napríklad ak "Cicero" pomenúva tú istú osobu ako "Tullius", tak pravdivostná hod-

nota výroku "Tullius bol holohlavý" sa nemôže líšiť od pravdivostnej hodnoty výroku "Cicero bol holohlavý".

Frege si však všimol, že Princíp vzájomnej nahraditeľnosti na prvý pohľad zlyháva v kontextoch, ktoré sa vyskytujú v dosahu epistemických sloviac, akými sú "veriť", "tvrdiť", "vedieť" a podobne. Po nahradení výrazu "večernica" výrazom "zornica" sa môže zmeniť pravdivostná hodnota vety

(8) Ján tvrdí, že zornica je večernica,

čo je očividné porušenie tohto princípu.

Lahko však zistíme, že tento princíp sa poruší len za predpokladu, že obidva deskriptívne výrazy vo vete (8) denotujú Venušu, jednotlivinu, ktorá týmto deskripciam náhodou zodpovedá. Frege prišiel k správne mu záveru, že tento predpoklad musí byť preto nepravdivý. Poukázal na to, že vo vete (8) tieto dva deskriptívne výrazy nezastupujú Venušu, ale dve rôzne roly. Tieto výrazy denotujú dva rozličné spôsoby špecifikácie alebo "prezentácie" jednotliviny. Podľa tejto analýzy, navrhnuté nahradenie výrazu "večernica" výrazom "zornica" nie je nahradenie, ktoré zachováva denotáciu a Princíp vzájomnej nahraditeľnosti je triviálne [vacuously] zachovaný.²²

Lahko zistíme, že uvedená analýza vety (8) nie je pomôcka *ad hoc* na záchranu Princípu vzájomnej nahraditeľnosti. Tvrdenie, vyjadrené vetou (8), nemá s nebeským telesom Venuša naozaj nič spoločné. Keď tvrdíme (8), nehovoríme nič, z čoho by vyplývalo, že medzi Jánom a touto planétou je nejaký vzťah. Pretože vzhľadom na to, čo sa vo vete (8) konštatuje, Ján mohol celkom zabudnúť na fakt, že práve Venuša náhodou vyhovuje deskripciam "zornica" a "večernica". Napríklad keby si Ján myslel, že zornicou i večernicou je Mars, ešte vždy by mohol tvrdiť, že zornica je večernica. A keby to naozaj tvrdil, veta (8) by bola pravdivým oznamom o tom, čo si Ján myslí. Ba čo viac, Ján môže zrejme tvrdiť, že zornica je večernica, aj keď nemá nijaký názor na to, ktoré konkrétne nebeské teleso zodpovedá týmto dvom deskripciam. Takže epistemický postoj, ktorý sa Jánovi pripisuje vo vete (8), nemá s Venušou vôbec nič spoločné. Konkrétne, z vety (8) nevyplýva, že Ján *referuje* na Venušu alebo na nejakú inú jednotlivinu. Venuša tu vôbec nevstupuje do hry. Frege má teda úplnú pravdu, keď popiera, že v (8) je nejaká *zmienka* o Venuši. Vo vete (8) sa hovorí, že medzi Jánom a dvoma rolami, t. j. dvoma spôsobmi určenia alebo "prezentovania" objektu, je určitý vzťah. V tejto vete sa hovorí o týchto troch veciach. Uvažovaný vzťah je troj-

argumentový a tri objekty - a to nejaká osoba, nejaká rola a ďalšia rola - sú v tomto vzťahu práve vtedy, keď prvý objekt tvrdí, že druhý objekt vyčleňuje tú istú jednotlivinu ako tretí.

To je teda Fregeho dômyselná analýza epistemických kontextov. Osobitne si všimnime, ako prirodzene vysvetľuje *netriviálnosť* tvrdenia, ktoré vyslovil Ján. Zmysel Jánovho tvrdenia spočíva v tom, že to isté individuum stelesňuje dve roly, a hoci je to tak v skutočnosti, nemuselo by to tak byť.

Táto analýza je však jasným protipríkladom Fregeho tézy, že deskriptívny výraz je menom toho objektu (ak vôbec nejakého), ktorý spĺňa túto deskripciu. Je dosť čudné, že tento protipríklad nepodnietil Fregeho k tomu, aby túto tézu revidoval. Neotriasol Fregeho presvedčením, že *normálne*, t. j., mimo epistemických kontextov, je táto téza pravdivá. Zdá sa, že nikdy neuvažoval o zovšeobecnení svojej vlastnej analýzy epistemických kontextov na neepistemické kontexty a o tom, že by vety, akou je (7), analyzoval tým istým spôsobom ako vetu (8). Jeho analýza vety (7) sa nápadne líši od jeho analýzy vety (8). Keby sme povedali, ako vo vete (8), že Ján tvrdí (7), tak podľa Fregeho uvedieme Jána do vzťahu k dvom rolám a oznámime, že Ján tvrdí niečo o dvoch rolách. Niet tu ani len náznak, že by Ján vstúpil do vzťahu k nejakej jednotlivine akou je Venuša: Ján je naozaj jedinou jednotlivinou, na ktorú sa referuje vo vete (8). Ale keď prejdeme od vety (8) k vete (7), t. j., keď teraz *my* tvrdíme to, čo sme predtým pripísali Jánovi, Fregeho prístup sa radikálne zmení. *Naše* tvrdenie sa *nemá* považovať za tvrdenie, ktoré sa týka dvoch rolí. Tvrdenie (7) je skôr o Venuši, nebeskom telese.

Je pravda, že táto interpretácia vety (7) neporušuje Princíp vzájomnej nahraditeľnosti. Napríklad veta

(9) Zornica je zornica,

ktorá vznikne z vety (7) zámenou výrazu "večernica" výrazom "zornica", ktorý údajne denotuje ten istý predmet, má tú istú pravdivostnú hodnotu ako veta (7). Ale vzniká tu otázka, ako sa veta (9) vôbec líši od vety (7)? Pretože sa zdá, že podľa Fregeho teórie tieto dve vety hovoria presne to isté. Obidve hovoria o Venuši a stotožňujú ju so sebou samou. Lenže ako môže jedna z viet poskytovať faktickú informáciu a druhá byť triviálna?

Ako je všeobecne známe, Frege si jasne uvedomoval tento problém a navrhol jeho riešenie. Označovanie niečoho - tak znie jeho odpoveď - nie je všetko, čo patrí k významu výrazu. Okrem toho, že termín alebo veta zastupuje svoj denotát, vyjadruje aj svoj *zmysel*, t. j. určitý *spôsob prezentácie*

svojho denotátu. Napríklad, obidva výrazy "zornica" a "večernica" denotujú Venušu, nebeské teleso, ale prezentujú ju alebo vyčleňujú dvoma odlišnými spôsobmi, t. j., vyjadrujú dva odlišné zmysly. Veta (9) sa od vety (7) nelíši ani svojím predmetom, t. j. tým, o čom je, ani tým, čo *hovorí* o svojom predmete, ale svojím *zmyslom*, *spôsobom*, akým to hovorí, nech už hovorí čokoľvek.

Vzhľadom na to, že táto odpoveď sa stala súčasťou bežnej filozofickej múdrosti, treba vynaložiť isté úsilie, aby sme pochopili, že táto odpoveď je celkom bezdôvodná a ad hoc. Už sme videli, ako možno na problém obsahu tvrdenia, pripísaného Jánovi vo vete (8), dať úplne samozrejmu a uspokojujúcu odpoveď, ktorá sa opiera o to, čo *denotujú* zložky vety (8). Ale ten istý problém týkajúci sa vety (7) slúžiacej na vyjadrenie toho istého tvrdenia, sa rieši pomocou zarážajúceho predpokladu, zavádzajúceho úplne novú dimenziu významu, dimenziu zmyslu.

Nie je ťažké pochopiť, prečo sa Frege musel uchýliť k tomuto krajnému kroku. Vykázal *zornicu* a *večernicu*, dve roly, z predmetu vety (7). Podľa jeho teórie, žiadna zložka vety (7) nereferuje ani na jednu z nich: veta je skôr o Venuši, nebeskom telese. Frege si však na druhej strane uvedomil, že adekvátne vysvetlenie tvrdenia vyjadreného vetou (7) nemôžeme podať bez odvolania sa na tieto dve roly. Ak sa na ne neodvoláme, veta (7) sa degraduje na triviálne tvrdenie (9). Frege tak nechal obidve roly znovu vystúpiť, ale v novom rúchu: ako *zmysly* dvoch výrazov, "zornica" a "večernica". Podľa Fregeho veta (7) sa nikdy *nezmieňuje* o rolách, ale obidve rozhodujúcim spôsobom prispievajú k asertívnej sile tejto vety. Zodpovedajú istým spôsobom za fakt, že kým veta (9) je triviálna, veta (7) je netriviálna alebo "kognitívne signifikantná". Ale Frege nikdy celkom presne nevyjasnil, ako tieto dve roly, resp. zmysly, participujú na asertívnej sile vety (7).

Rozštiepenie významu na zmysel a denotát nie je v žiadnom prípade jediná cena, ktorú Frege zaplatil za to, že deskriptívne výrazy nechal v "obvyklých" kontextoch referovať na objekty, ktoré opisujú. Ďalším dôsledkom je, že všetky deskriptívne výrazy, vlastne všetky denotujúce výrazy vo všeobecnosti, sa stávajú systematicky mnohoznačné. Napríklad keď výraz "zornica" presadíme z vety (7) do vety (8), jeho význam sa úplne zmení. V týchto dvoch vetách uvedený výraz denotuje aj vyjadruje celkom odlišné veci. Každý slovník svedčí o tom, že prirodzený jazyk oplýva výrazmi, ktoré majú viac ako jeden význam. Ale mnohoznačnosť zaznamenaná v slovníkoch je mizivá v porovnaní s mnohoznačnosťou, ktorú postuluje Fregeho koncep-

cia. A nejde len o to, že podľa Fregeho *každý* denotujúci výraz je mnohoznačný. Zdá sa, že každý výraz je *nekonečne* mnohoznačný. Zdá sa, že iteráciou²³ epistemických operátorov možno denotujúcemu výrazu priradiť ľubovoľný z nekonečnej postupnosti rôznych významov. Ba čo viac, zdá sa, že neskoršie členy tejto postupnosti sa nedajú získať z predchádzajúcich členov nejakým jednotným spôsobom. Takže podľa Fregeho teórie, ideálny používateľ jazyka by mal mať vo svojej pamäti nekonečne veľa významov pre každé denotujúce slovo. Sotva možno uveriť, že mnohoznačnosť, ktorá postihla prirodzený jazyk, je taká katastrofálna.

Fregeho téza, že deskriptívne výrazy vystupujú v obvyklých kontextoch ako mená opisovaných objektov, má ešte jeden májúci dôsledok: nevlastné deskripcie, t. j. deskripcie, ktoré náhodou neopisujú nijakú jednotlivinu,²⁴ sa stávajú takpovediac sémantickými príveskami. Ak výraz "kráľovná Anglicka" je meno Alžbety II., aký status má výraz "kráľ Francúzska" alebo "autor *Principia Mathematica*"? Frege si tento problém uvedomoval a niekoľko ráz sa ho pokúšal vyriešiť. Výskyt nevlastných deskripcií pokladal iba za ďalšiu nedokonalosť prirodzených jazykov. V ideálnom jazyku by sa nemali podľa Fregeho vyskytovať.

Frege tu opäť vykresľuje prirodzený jazyk ako oveľa čudnejší než je v skutočnosti. Nevlastné deskriptívne výrazy nie sú vôbec nejakou príťažou a slúžia užitočnému účelu. Bez nich by sme nemohli formulovať také zaujímavé tvrdenia, akým je to, že kráľ Francúzska neexistuje alebo že neexistuje žiadna taká vec ako Pegas.

Frege navrhol dve metódy na očistenie nášho jazyka od nevlastných deskripcií, obidve vonkoncom neprijateľné. Podľa jednej z týchto metód si raz a navždy vyberieme jedno individuum z nášho univerza a vyhlásime ho za objekt, ktorý pomenávajú všetky nevlastné deskriptívne výrazy. Pretože nemáme nijaký dôvod na uprednostnenie jedného individua pred druhým, vyberme si Fregeho, zástancu tejto metódy. Podľa tejto dohody každá nevlastná deskripcia bude menom Fregeho. Tak napríklad budeme hovoriť pravdu, keď povieme, že aj kráľ Francúzska, aj zlatá hora napísali stať *Über Sinn und Bedeutung*, keďže to urobil Frege. A pravdepodobne nepovieme pravdu, keď budeme tvrdiť, že kráľ Francúzska neexistuje, pretože Frege existuje. Je jasné, že tieto dôsledky sú neprijateľné. Podľa druhej metódy, nevlastný deskriptívny výraz denotuje množinu individuí, ktoré majú atribúty obsiahnuté v deskripcii. Ale ak je to tak, tvrdenia, že autor diela *Principia Mathematica* má presne dvoch členov a že Pegas je totožný so zlatou horou, by boli pravdivé. A opäť, tvrdenie, že kráľ Francúzska neexistuje, by bolo nepravdivé, pretože prázdna množina existuje. Teda druhý návrh je sotva

prijateľnejší ako prvý. Najprv sme zistili, že vylúčenie nevlastných deskriptívnych výrazov nie je vôbec žiaduce. A navyše, Fregeho dva neúspešné pokusy vylúčiť ich ukazujú, že nie je ani uskutočniteľné.

Vidíme teda, že Fregeho rozhodnutie chápať deskriptívne výrazy ako mená opísaných objektov, má mnoho dôsledkov, ktoré sú z logického hľadiska zrejme neintuitívne. Fregeho téza je však neprijateľná aj z epistemologického hľadiska. Porušuje princíp, ktorý by sme mohli nazvať Princípom oboznámenosti so svojimi vlastnými tvrdeniami. Keď niečo tvrdíme, nepochybne sa môžeme mýliť v pravdivostnej hodnote svojho tvrdenia. Zdá sa však samozrejme predpokladať, že za normálnych okolností sa nemýlime v tom, aké tvrdenie formulujeme. Obvykle sa môžeme spoľahnúť na to, že vieme, o čom hovoríme a čo o tom hovoríme. Podľa Fregeho teórie však tento princíp neplatí. Predpokladajme, že Ján tvrdí, že

(10) Zornica je planéta.

Frege zastáva názor, že veta (10) hovorí o Venuši, nebeskom telese, a pripisuje tomuto telesu vlastnosť byť planétou. Keď Ján toto tvrdenie vyslovuje, môže sa mylne domnievať, že zornicou je Mars. Lenže ak je to tak, potom mylne verí, že tvrdením vety (10) pripisuje vlastnosť byť planétou Marsu. Isté však je, že keď vlastnosť byť planétou pripíšeme Marsu a keď ju pripíšeme Venuši, vyslovíme dve odlišné tvrdenia. Ukazuje sa teda, že Ján sa úplne mýli v tom, čo vlastne tvrdí, v tom, ako sa veci musia mať v skutočnosti, aby jeho tvrdenie bolo pravdivé. Keby sme mu poskytli nezvratný dôkaz, že Venuša je planéta, neuvedomil by si, že ide o dôkaz jeho vlastného tvrdenia. Slovom, podľa Fregeho teórie, Ján nepozná pravdivostnú podmienku svojej vlastnej výpovede.

Všimnime si však pravdivostnú podmienku vety (10) bližšie. Verifikujeme vetu (10) jednoducho tak, že testujeme, či Venuša je planéta? Zdá sa, že verifikovať vetu (10) znamená vykonať nasledujúcu trojstupňovú procedúru: a) začni *zornicou*, rolou, t. j. *spôsobom* vyčlenenia jednotliviny; b) použi ho na identifikáciu jednotliviny; c) testuj, či takto získané individuum (nech je akékoľvek) je planétou. Všimnime si, že v opise tejto verifikačnej procedúry vety (10) sa nevyskytuje nijaká zmienka o určitej jednotlivine. Je pravda, že vzhľadom na skutočný stav vecí, vykonanie kroku b) tejto procedúry končí identifikáciou Venuše. Lenže to nie je dané povahou samej procedúry, ale skôr *faktom*, že zornicu náhodou stelesňuje Venuša. Verifikačná

procedúra vety (10) by bola *tá istá* aj vtedy, keby zornicou bol Mars, a nie Venuša. Venuša v samej procedúre vôbec nevystupuje.

V uvedenej vete sa zrejme tvrdí, že ak vykonáme jej verifikačnú procedúru, dostaneme pozitívny výsledok. Teda ak uvážime, ako sme práve videli, že verifikačná procedúra vety (10) sa Venuše netýka, prečo máme potom tvrdiť, že veta (10) je o Venuši? Veta (10) nehovorí o Venuši ani o nijakej inej jednotlivine, ale o *zornici*, o role: o niečom, čím nebeské teleso môže *byť*. A veta (10) o tejto role hovorí, že je náhodou stelesnená individuom, ktoré *je* náhodou planétou. Toto individuum však veta nešpecifikuje, ani sa o ňom nezmieňuje. Otázku, *ktoré* individuum to je, necháva veta otvorenú. Keby najjasnejším objektom, ktorý možno vidieť na rannom nebi, bol Mars, a nie Venuša, táto veta by oznamovala presne to isté. Vo vete sa totiž nespomína nijaké určité nebeské teleso, ani Venuša. Takže ak máme vetu (10) uznať alebo jej porozumieť, nemusíme vôbec vedieť, že spomedzi všetkých nebeských telies práve Venuša je zornicou: táto veta o Venuši jednoducho nehovorí.

Prvý filozof, ktorý pochopil túto jednoduchú vec, bol Bertrand Russell.

7. RUSSELLOV POKUS ODSTRÁNIŤ ROLY

Princíp oboznámenosti so svojimi vlastnými tvrdeniami, ktorý sme formulovali v predchádzajúcej časti, je jedným zo základných kameňov Russellovej filozofie referencie. Je síce dosť zrejme, že propozíciu môžeme tvrdiť alebo uvažovať iba vtedy, keď sme s ňou oboznámení, ale podľa Russella s propozíciou môžeme byť oboznámení iba vtedy, keď sme oboznámení s jej predmetom, t. j. s tým, o čom táto propozícia hovorí.

Napríklad, ak nie sme oboznámení s bodom, ktorý je náhodou ťažiskom Slnecnej sústavy, nemôžeme byť oboznámení so žiadnou propozíciou, ktorá o tomto bode hovorí. No keďže mnohým vetám, ktoré obsahujú výraz "ťažisko Slnecnej sústavy", zrejme rozumieme, tento výraz nemôže *zastupovať* tento bod a tento bod nemôže byť predmetom takýchto viet.

Vo svojich prácach spred roku 1905 Russell prijímal Meinongov názor na tento problém. Objekty poznania pokladal za čisté, od existencie nezávislé roly. Entity tohto druhu sú, samozrejme, chápaniu úplne prístupné. Nemusíme byť oboznámení s bodom, ktorý *je* ťažiskom Slnecnej sústavy, môžeme však poznať to, *čím* tento bod je, teda čistý objekt, ktorý by existoval dokonca aj vtedy, keby Slnecná sústava nemala ťažisko. Takže pokiaľ inter-

pretujeme deskriptívne výrazy, akým je "ťažisko Slnecnej sústavy" ako označenia takýchto objektov, princíp oboznámenosti je samozrejme automaticky splnený.

Roku 1905 si však Russell uvedomil niektoré chyby v základoch Meinongovej teórie a odmietol ju. Videli sme, že paradoxné dôsledky Meinongovej teórie vyplývajú z toho, že Meinong sa zriekol (pravdepodobne neúmyselne) jednotlivín, objektov odlišných od rolí. Zdá sa, že Meinongova ontológia pripúšťa len čisté objekty. Russell si uvedomil, že toto je zdrojom ťažkostí a - pod tlakom toho, čo nazval "robustným zmyslom pre realitu" - prešiel do opačného extrému. Kým v jeho pôvodnej meinongovskej koncepcii dominovali roly, ktoré z nej vytlačili obyčajné jednotliviny, v jeho novej koncepcii prevládli jednotliviny, ktoré z nej vytlačili roly. Podľa konvertovaného Russella hovoríme o konkrétnych jednotlivinách, akými sú materiálne telesá alebo body v priestore, a nie o Meinongových abstraktných čistých objektoch, nie o rolách.

Ale aký status možno podľa tohto robustne realistického stanoviska pripísať deskripciám? Čo môže zastupovať výraz "ťažisko Slnecnej sústavy"? Tento termín nemôže zastupovať konkrétny bod priestoru, ktorý je ťažiskom, pretože nie sme s ním oboznámení. Na druhej strane, tento výraz nemôže zastupovať ani zodpovedajúcu rolu, lebo roly sme zavrhlí. Vo svojom slávnom článku *On Denoting* Russell navrhol ohromujúco jednoduché riešenie tejto dilemy. Vyhlásil, že individuové deskripcie nezastupujú nič, že vôbec nie sú pravými, sebestačnými výrazmi.

V súvislosti so svojimi skúmaniami na poli logiky si Russell uvedomil, že gramatickú štruktúru vety musíme ostro odlišovať od jej logickej štruktúry. Všimol si, že gramatická forma vety prirodzeného jazyka je často veľmi chudobná a že skutočná informácia, ktorú veta nesie, sa v nej odráža v skreslenej, zavádzajúcej podobe.

Na ilustráciu uvažujme o vete

(11) Každý muž má psa.

Gramatici nám hovoria (či skôr, hovorievali), že veta (11) má tú istú štruktúru ako napríklad

(12) Ján má Fida.

"Ján" plní vo vete (12) úlohu podmetu a "Fido" úlohu predmetu slovesa "má". Veta (11) sa vraj od vety (12) odlišuje tým, že im zodpovedajúce úlohy plnia výrazy "každý muž" a "pes".²⁵ Ale z logického hľadiska je táto paralela celkom pomýlená. Podmet vety (12) označuje určitého muža, jej predmet označuje určité zviera a celá veta hovorí, že prvý vlastní to druhé. Ale kto vlastní psa podľa vety (11)? "Každý muž" nezastupuje ani určitého muža ani nejakú inú vec, ktorá môže niečo vlastniť. A výraz "[nejakého] psa" nezastupuje určité zviera ani vec, ktorú možno vlastniť.

Russell z toho vyvodil, že syntaktická podobnosť viet (11) a (12) je zavádzajúca. Z logického hľadiska tieto vety vyjadrujú úplne odlišné formy. Kým vo vete (12) sa o indivíduu hovorí, že sa nachádza v určitom vzťahu, veta (11) sa nezmieňuje o žiadnom indivíduu; veta (11) je jednoducho idiomatikou skratkou nasledujúcej všeobecnej vety:

(13) Pre všetky x platí, že ak x je muž, tak existuje aspoň jedna taká vec y , že y je pes a x vlastní y .

V tejto rozvinutej vete obidva výrazy "muž" a "pes" zjavne vystupujú ako predikáty. V nej sa ukazuje, že veta (11) hovorí o dvoch *atribútoch*: byť mužom a byť psom. Žiadna časť tejto parafrázy, čiže vety (13), nezodpovedá segmentu "každý muž" vo vete (11). Russell prišiel k záveru, že napriek všetkému zdaniu výraz "každý muž" nie je subjektom (podmetom) vety (11). Je to skôr nadbytočný segment idiomatického výrazu, segment, ktorý nie je nijakou samostatnou zložkou logickej konštrukcie vyjadrenej týmto výrazom. Podľa B. Russella výraz "každý muž" nemá mimo tohto idiomatického výrazu nijaký význam: je to *neúplný symbol*.

Od takýchto postrehov už nebolo ďaleko k základnej myšlienke Russellovej teórie individuových deskripcií. Keď bolo jasné, že napriek vonkajšiemu zdaniu zvraty, akým je "každý muž," sú neúplné symboly, ktoré nič nepomenúvajú, bolo prirodzené položiť si otázku, či to isté neplatí o problematických výrazoch, akými sú "moje hodinky", "Zornica" alebo "kráľ Francúzska". Nemôžeme tieto výrazy interpretovať ako číre zložky idiomatických výrazov, ktoré samy osebe nemajú nijaký význam? Problém, či také výrazy zastupujú konkrétne jednotliviny alebo skôr abstraktné roly, by zmizol. Ukázalo by sa, že tento problém jednoducho nevzniká.

Russellova teória deskripcií je pokusom ukázať, že je to naozaj tak. Jeho argumentácia vyzerá v stručnosti takto: Veta

(1) Moje hodinky boli vyrobené vo Švajčiarsku

implikuje existenciu aspoň jednej konkrétnej jednotliviny x , ktorá spĺňa tieto dve podmienky: a) x sú hodinky, ktoré vlastním, b) x boli vyrobené vo Švajčiarsku. To však nie je všetko, čo veta (1) hovorí. Existencia nejakej veci x , ktorá spĺňa a) a b) vyplýva aj z oveľa slabšej vety "Jedny z mojich hodínok boli vyrobené vo Švajčiarsku". Táto veta je slabšia ako veta (1), pretože necháva otvorenou otázku, koľko hodínok vlastním, kým použitie výrazu "moje hodinky" vo vete (1) naznačuje, že nevlastním viac ako jedny hodinky. Keby som vlastnil napríklad dvoje hodínok, výraz "moje hodinky" by bol očividne neprímeraný.²⁶ Takže z (1) vyplýva existencia nejakého objektu x , ktorý spĺňa nielen a) a b), ale aj ďalšiu podmienku c): pre všetky y platí, ak y sú hodinky, ktoré vlastním, tak $y = x$.

Takže ak veta (1) je pravdivá, nejaký objekt x spĺňa podmienky a), b) a c). Navyše, je jasné, že platí aj obrátená implikácia: kedykoľvek aspoň jedno x spĺňa podmienky a), b), c), veta (1) je pravdivá. Ukazuje sa teda, že (1) je rovnocenná veta

- (14) Existuje aspoň jedno x také, že a) x sú hodinky, ktoré vlastním, b) x boli vyrobené vo Švajčiarsku a c) pre všetky y platí, ak y sú hodinky, ktoré vlastním, tak $y = x$,

resp. menej pedantne,

- (14') Presne jedna vec je hodinkami, ktoré vlastním a táto vec bola vyrobená vo Švajčiarsku.

Individuová deskripcia "moje hodinky", ktorá sa zdala byť podmetom pôvodnej vety (1), v tejto parafráze zmizla bez toho, že by po sebe zanechala nejaký ekvivalent. Podľa Russellovej analýzy vety (1) táto deskripcia je fragmentom skrátenej idiomatickej formy vety (14), ale fragmentom bez významu.

Táto teória poskytuje úplné vysvetlenie faktu, že vete (1) môžeme rozumieť aj vtedy, keď nepoznáme materiálny objekt, ktorý je náhodou mojimi hodinkami. Podľa Russellovej analýzy tento materiálny objekt nie je zložkou proposície, ktorú táto veta vyjadruje. O tomto objekte sa veta vôbec *nezmieňuje* a proposícia o ňom nehovorí. Výraz "moje hodinky", ktorý *zdanlivo* referuje na tento objekt, v skutočnosti naň nereferuje. Keď vetu (1) dešifrujeme ako (14), ukáže sa, že táto veta hovorí o dvoch vlastnostiach, o vlast-

nosti byť hodinkami, ktoré vlastním a o vlastnosti, ktorá spočíva v tom, že boli vyrobené vo Švajčiarsku, nehovorí však o žiadnom materiálnom objekte. Práve oboznámenosť s týmito dvoma vlastnosťami je nevyhnutná pre pochopenie toho, čo veta hovorí. Samozrejme, aj jednotliviny hrajú istú úlohu. Vystupujú ako hodnoty kvantifikovaných premenných x a y . Ale túto úlohu môže hrať *ktorákoľvek* jednotlivina. Neexistuje nijaký dôvod interpretovať túto vetu tak, aby sa týkala viac jednej určitej jednotliviny než ostatných.

Russellova teória ponúka elegantné riešenie všetkých problémov týkajúcich sa ne-existencie, ku ktorým vedie Meinongova rolová ontológia. Lebo o čom by hovorila veta (1), keby som náhodou nemal hodinky? Pravdaže, o tých istých dvoch vlastnostiach, o ktorých skutočne hovorí. To, čo by o týchto vlastnostiach hovorila, by bolo nepravdivé. Táto veta hovorí, že aspoň jedna jednotlivina spĺňa všetky podmienky a), b) a c), ale keby som nemal hodinky, žiadna jednotlivina by nespĺňala podmienku a). Ale v tomto prípade by sme neboli nútení postulovať neexistujúce hodinky, o ktorých by mala veta hovoriť.

Povedať, že kráľ Francúzska neexistuje, je to isté ako povedať

(15) Nie je pravda, že existuje také x , že x je kráľ Francúzska a pre všetky y platí, že ak y je kráľ Francúzska, tak $y = x$.

Jediná entita, o ktorej sa zmieňuje (15), je vlastnosť byť kráľom Francúzska. Povedať, že kráľ Francúzska neexistuje, znamená povedať niečo o tejto vlastnosti: totiž, že ju neexemplifikuje žiadna a pritom jediná jednotlivina. Netreba sa tu dovolávať neexistujúceho monarchu.

Russellova teória zdanlivo ukázala, že sa zaobídeme bez rolí, abstraktných objektov postulovaných ako objekty referencie vo filozofii Brentana, Meinonga a Fregeho. Zdá sa, že keď prijmeme Russellovu radu a prestaneme individuové deskripcie analyzovať ako sebestačné významové jednotky, roly nebudeme viac potrebovať.

Je pravda, že Russellovo tvrdenie, že individuové deskripcie nemajú samy osebe význam, je na prvý pohľad evidentne neintuitívne. Cítíme, že na rozdiel napr. od výrazu "každý muž", individuová deskripcia, akou je výraz "moje hodinky" alebo "kráľovná Anglicka", je dokonale zrozumiteľná aj sama osebe, t. j., dokonca aj mimo kontextu vety. Lenže ak Russellova metóda úspešne eliminovala deskriptívne výrazy zo všetkých možných kontextov, máme všetky dôvody tento pocit potlačiť a prijať Russellovu interpretáciu individuových deskripcií ako neúplných symbolov bez významu. A pretože potrebu rolí pocítíme len vtedy, keď sa pokúsime vysvetliť zmys-

luplnosť deskriptívnych výrazov, máme všetky dôvody pre to, aby sme na roly použili Occamovu britvu.

Je však pravda, že hoci Russellova eliminačná metóda sa dokonale uplatňuje v pôsobivom množstve kontextov, existujú iné, všeobecne sa vyskytujúce kontexty, v ktorých táto metóda dokázateľne zlyháva. Uvažujme napríklad o vete

(16) Ján hovorí o mojich hodinkách

a skúmajme, či sa výrazu "moje hodinky" môžeme zbaviť nasledujúcim spôsobom. Mechanickým uplatnením tejto metódy získame

(17) Existuje x také, že a) x sú hodinky, ktoré vlastním, b) Ján hovorí o x , c) pre všetky y platí, že ak y sú hodinky, ktoré vlastním, tak $y = x$.

Ľahko však zistíme, že vety (16) a (17) ani zd'aleka nie sú vzájomne zameniteľné. Stačí si všimnúť, že Ján môže o mojich hodinkách hovoriť aj vtedy, keď náhodou nijaké nemám. Takže veta (16) môže byť pravdivá, aj keď som bez hodínok. Ale veta (17) nemôže byť vtedy pravdivá, pretože časťou toho, čo (17) hovorí, je aj to, že nejaký objekt *je* hodinkami, ktoré vlastním. Tieto dve vety hovoria dve odlišné veci: kým (16) necháva otvorenou otázku, či mám nejaké hodinky, v (17) sa tvrdí, že ich mám. Inak povedané, veta (17), ktorá má byť analýzou vety (16), podsúva deskripciu "moje hodinky" existenčný predpoklad [import], ktorý v skutočnosti neobsahuje.

Russellova metóda nezlyháva však iba vtedy, keď deskriptívny výraz neobsahuje existenčný predpoklad. Skúmajme napríklad vetu

(18) Ján povedal, že moje hodinky boli vyrobené vo Švajčiarsku.

To je ďalšia veta obsahujúca výraz "moje hodinky", ktorá môže byť pravdivá dokonca aj vtedy, keď nevlastním nijaké hodinky. Všimnime si však, že táto veta obsahuje vedľajšiu vetu, a to "Moje hodinky boli vyrobené vo Švajčiarsku", a že spomenutý deskriptívny výraz sa nachádza v tejto vete. Tu sa vynára otázka dosahu. Je domovským prostredím tohto výrazu veta (18) ako celok alebo iba vložená vedľajšia veta? Inými slovami, máme eliminačnú metódu aplikovať na vetu (18) ako celok alebo len na vedľajšiu vetu, a

zvyšok vety nechať nedotknutý? Podľa toho, či prijmeme prvú alebo druhú možnosť, dostaneme buď

- (19) Existuje x také, že a) x sú hodinky, ktoré vlastním, b) Ján povedal, že x boli vyrobené vo Švajčiarsku, c) pre všetky y platí, že ak y sú hodinky, ktoré vlastním, tak $y = x$,

alebo oveľa pravdepodobnejšie vetu

- (20) Ján povedal, že existuje x také, že a) x sú hodinky, ktoré vlastním, b) x boli vyrobené vo Švajčiarsku a c) pre všetky y platí, že ak y sú hodinky, ktoré vlastním, tak $y = x$.

Z parafrázy (19) vyplýva, že mám hodinky. Ale tvrdením vety (20) sa nezaväzujeme prijať taký dôsledok, v nej sa predpoklad o existencii mojich hodinek pripisuje skôr Jánovi. Takže táto veta môže byť pravdivá dokonca aj vtedy, keď neexistuje nijaká taká vec ako moje hodinky.

Z toho istého dôvodu ani veta (15) neobsahuje predpoklad o existencii kráľa Francúzska. Analyzandum, čiže veta "Nie je pravda, že kráľ Francúzska existuje", tiež obsahuje vedľajšiu vetu a deskriptívny výraz sa vyskytuje v tejto vete. Korektný analysans vety (15) získame vtedy, keď a dosah deskriptívneho výrazu budeme pokladať vedľajšiu vetu.

Ale vetu (16), ktorej deskriptívny výraz "moje hodinky" tiež neobsahuje existenčný predpoklad, nemôžeme analyzovať takýmto spôsobom, pretože neobsahuje nijakú vedľajšiu vetu. Jediným možným dosahom výrazu "moje hodinky" je celá veta (16). Russellovu eliminačnú metódu môžeme teda aplikovať iba jediným spôsobom: tým, ktorý vedie k beznádejne neadekvátnej parafráze (17).

Vidíme teda, že Russellova teória sa minula svojho cieľa; neeliminovala deskriptívne výrazy zo všetkých možných kontextov. Vety formy "Ján hovorí o...", "Ján myslí na...", "Ján mieri na ...", "Ján sa bojí (uctieva, predstavuje si, obdivuje)..." sa podľa jeho návodu nedajú adekvátne analyzovať.

Nie je ťažké zistiť, prečo táto metóda zlyháva, keď ju aplikujeme na vetu, akou je (16). Celá Russellova teória sa opiera o mylný predpoklad, že v každej propozícii, ktorá obsahuje deskripciu, sa tvrdí existencia (nešpecifikovaných) *jednotlivín* určitého druhu. Veta môže takú propozíciu vyjadrovať priamo, a v tom prípade z nej skutočne vyplýva existencia takých jednotlivín, alebo môže o takejto propozícii niečo hovoriť, a v tom prípade nemusí z nej nič takého vyplývať. Ale v oboch prípadoch sa predpokladá,

že pravdivosť propozície, na ktorú sa má eliminačná metóda aplikovať, závisí od toho, aký druh *jednotlivín* jestvuje.

Videli sme však, že existujú propozície s deskripciami, ktorých pravdivostná podmienka nemá túto formu. (16) je jedna z nich. To, čo (16) hovorí o Jánovi, nezávisí od toho, aké druhy *jednotlivín* (okrem Jána) existujú. Keď Ján hovorí o mojich hodinách, tak vstupuje do určitého vzťahu k role *mojich hodínok*; je úplne irelevantné, aké druhy *jednotlivín* existujú. Aby mohla nejaká veta o tomto vzťahu hovoriť, musí referovať na Jána i na rolu: tu inej cesty niet. Ale roly sú presne tým druhom entít, ktoré mala Russellova teória pochovať. Preto sotva prekvapuje, že jeho teória zlyháva, keď sa aplikuje na vetu, akou je (16), z ktorej sa referencia na rolu nedá odstrániť.

Takže ak vety, akou je (16), nemáme vykázat' ako nezrozumiteľné, roly musia zostať. Sú neredukovateľným typom entít, na ktoré musíme referovať.

Russell pravdepodobne pokladal roly za druh ontologicky podozrivých entít, ktorých odstránenie je nanajvýš žiadúce. Ale v tomto bode bola Russellova intuícia jednoducho nesprávna. Roly, akou sú *moje hodinky*, nie sú o nič pochybnejšie alebo temnejšie než vlastnosti, akou je vlastnosť byť hodinami alebo vlastnosť byť kráľom Francúzska, ktoré Russell ochotne prijal. Oboznámenosť s rolou nepredstavuje o nič väčší problém než oboznámenosť s vlastnosťami.

Aby sme tomu porozumeli, pouvažujme o tom, čo znamená poznať vlastnosť. Znamená to vedieť, ako oddeliť jednotliviny, ktoré túto vlastnosť majú, od ostatných.²⁷ Tak napríklad, poznať *červenú* farbu znamená vedieť, ako oddeliť červené objekty od tých, ktoré nie sú červené. To neznamená, že sme červené objekty skutočne oddelili od nečervených, teda to neznamená vedieť, ktoré sú ktoré. Znamená to len vedieť to zistiť, poznať *kritérium*, podľa ktorého ich rozlišujeme. Táto vlastnosť nie je v skutočnosti ničím iným, ako týmto kritériom.

Podobne, poznať rolu znamená vedieť, ako spomedzi všetkých jednotlivín vyčleniť presne jeden predmet, a to jednotlivinu, ktorá túto rolu stelesňuje. Takže poznať napr. rolu, akou sú *moje hodinky*, znamená vedieť, ako z množstva jednotlivín vyčleniť predmet, ktorý *je* mojimi hodinami. To neznamená skutočne ho vyčleniť, a teda vedieť, ktorý predmet to je. Znamená to len vedieť to zistiť, vedieť, čo *to znamená* byť objektom, ktorý túto rolu stelesňuje. Rola nie je vlastne ničím iným, ako tým, čo musí jednotlivina splňať, aby ju mohla stelesňovať.

Takže jediný rozdiel medzi vlastnosťou a rolou spočíva v tom, že patria k rôznym logickým typom. Kým vlastnosť je prostriedok na rozdelenie súboru všetkých jednotlivín na dve časti, rola je prostriedok na vyčlenenie jediného predmetu z tohto súboru. Obidva typy entít sú rovnako abstraktné a rovnako poznateľné. Takže, či už sa na to dívame z ontologického alebo epistemologického hľadiska, úsilie vylúčiť jeden typ v prospech druhého nestojí za námahu. Okrem toho sme videli, že také úsilie je odsúdené na neúspech.

Uznanie faktu, že roly predstavujú typ objektov, na ktoré zvyčajne referujeme, je dvojnásobne užitočné. Po prvé, umožňuje nám vysvetliť kontexty, obsahujúce slovesá, akými sú "hovorí o", "uctieva", "hľadá" a pod. Navyše nám však umožňuje radikálne zjednodušiť Russellovu komplikovanú analýzu ešte bežnejšieho druhu viet, akou je napríklad veta (1). Keď v našej ontológii budú popri vlastnostiach vystupovať aj roly, nebudeme nútení analyzovať vetu (1) za vlasy pritiahnúť a ťažkopádnu vetou (14). Oveľa prirodzenejšie je interpretovať (1) ako vetu, ktorá niečo hovorí o role mojich hodínok: totiž, že ju stelesňuje jednotlivina, ktorá bola vyrobená vo Švajčiarsku. Výrazu "moje hodinky" nemusíme uprieť status sebestačného symbolu. Tento výraz možno celkom prirodzene analyzovať ako meno roly. Pri tejto interpretácii je logická štruktúra celej vety oveľa menej vzdialená od gramatickej štruktúry než sa nás usiloval presvedčiť Russell. Tým sme obhájili náš intuitívny názor, že výraz "moje hodinky" je pravou zložkou vety (1), totiž jej podmetom.

(pokračovanie)

Z anglického originálu preložil *Peter Dolník*. Text odborne zrevidoval a poznámky k prekladu napísal *Pavel Cmorej*.

POZNÁMKY

²⁰ Teda univerzom jazyka, ktorého individuí sú jednotliviny, čiže konkrétne priestoročasové objekty. (*Pozn. odb. red.*)

²¹ Význam slova "zornica" možno explicitne vyjadriť deskripciou "najjasnejšia hviezda (planéta) na rannom nebi", čo svedčí o jeho deskriptivnosti. Toto slovo je v istom zmysle definitorickou skratkou výrazu "najjasnejšia hviezda (planéta) na rannom nebi". Obdobne možno interpretovať výraz "večernica", a to ako skratku deskripcie "najjasnejšia hviezda (planéta) na večernom nebi". (*Pozn. odb. red.*)

²² Výraz "triviálne" nie je úplne výstižným prekladom anglického slova "vacuously", ale vhodnejší termín sa v slovenskej logickej terminológii zatiaľ nepoužíva. V danom kontexte ide o to, že ak výrazy "zornica" a "večernica" denotujú rôzne objekty, tak podmienka vyjadrená antecedentom čiastkového prípadu Princípu vzájomnej nahraditeľnosti, teda antecedentom výroku

"Ak jeden z výrazov "zornica", "večernica", ktoré denotujú tú istú vec, nahradíme v nejakej vete druhým výrazom, tak pravdivostná hodnota vety sa nezmeni", nie je splnená (lebo výrazy "zornica", "večernica" nedenotujú tú istú vec) a celý výrok je pravdivý, čiže princíp zostáva "triviálne zachovaný". (Pozn. odb. red.)

²³ Iteráciu epistemických operátorov je buď opakovanie jedného alebo hromadenie viacerých operátorov v jednej vete, pri ktorom sa v dosahu aspoň jedného výskytu nejakého operátora nachádza aspoň jeden výskyt toho istého alebo iného operátora. Vo vete "Jano vie, že Katka vie, že ju miluje" sa iteruje operátor "vie, že". V nasledujúcej vete dochádza k iterácii dvoch rozličných operátorov, a to operátora "vie, že" s operátorom "verí, že" a operátora "dúfa, že" s operátorom "vie, že": "Jano nevie, že Katka verí, že ju miluje, a dúfa, že vie, že ju nemiluje". (Pozn. odb. red.)

²⁴ Z ďalšieho výkladu vyplýva, že P. Tichý za nevlastné [improper] pokladá aj deskripcie, ktorým zodpovedá viacej ako jeden objekt (napr. "autor zbierky drobných próz *Krakonošova zahrada*" alebo "autor *Principia mathematica*"). (Pozn. odb. red.)

²⁵ Text, ktorý nasleduje po odkaze na túto poznámku a siaha až po vetu (13), je preložený z nemeckého prekladu. V anglickom origináli bol pôvodne text, ktorý P. Tichý z podkladu pre preklad od nemčiny značne prepracoval. Napriek tomu nebude nezaujímavé oboznámiť sa aj s obsahom pôvodného anglického textu a preto uvádzame aj jeho preklad (Pozn. odb. red.):

"Takže sa nám zdá, že z toho môžeme právom usúdiť, že kým veta (12) je o Jánovi a Fidovi, veta (11) je o každom mužovi a [nejakom] psovi. Máme však pookušenie opýtať sa, o ktorom psovi je veta (11)? Gramatik by asi takéto otázky odmietol a poukázal by na to, že neurčitý člen [v anglickej vete "Every man has a dog"] má naznačiť, že predmetom tejto vety nie je určitý pes, ale neurčitý alebo *nejednoznačne určený* pes. Podľa všetkého chce gramatik povedať, že sa vyskytujú dva druhy psov: určité psy a neurčité alebo *nejednoznačne určené* psy. To ale vôbec nie je pravda: každý pes, na ktorého naďabíme, je dokonale určitý, konkrétny alebo "jednoznačný". Podobné neprijemné otázky môžeme klásť aj o údajnom podmete tejto vety, o "každom mužovi". Na svete asi neexistuje nič, čo by sme mohli nazvať výrazom "každý muž". Ľubovoľný muž, ktorého stretne, je bez výnimky skôr konkrétnym mužom než každým mužom. Je teda jasné, že kým veta (11) je ako celok dokonale zmysluplná, jej podmet "každý muž" a jej predmet "[nejaký] pes" nemajú sami osebe zmysel: na svete nejestvuje nič, čo by tieto dva výrazy zastupovali.

Lenže ak nejaký výraz nie je sám osebe zmysluplný, nemôže byť skutočnou stavebnou zložkou zmyslupnej vety. Teda na rozdiel od výrazov "Ján" a "Fido", ktoré sú nepochybne sebestačnými zložkami vety (12), výrazy "každý muž" a "[nejaký] pes" nemôžu byť takými zložkami vety (11). Russell, pri všetkej úcte ku gramatikom, dospel k záveru, že skutočná štruktúra vety (11) sa vôbec nepodobá štruktúre vety (12)."

²⁶ V slovenskom preklade túto skutočnosť trochu zastiera pomnožnosť výrazu "hodinky" a absencia určitého člena v slovenčine.